

Zondag 2 juni 2019

Zevende zondag van Pasen

Lezingen: Handelingen 7, 55-60; Apokalyps 22, 12-14.16-17.20; Joahannes 17, 20-26
(Vertaling van de lezingen: Willibrord 1995)

Inleiding tot de lezingen

De eerste lezing uit het boek Handelingen vertelt over de steniging van Stefanus, een trouwe volgeling van Jezus en een medewerker van de apostelen. Hij werd aangeklaagd door Joodse geloofsgenoten, omdat hij had gezegd dat zij de Tora, de Wet, niet onderhielden en omdat hij hen beschuldigde van de moord op Jezus.

Wij mogen niet voorbij gaan aan de gevolgen in de geschiedenis van dit soort spanningen.

De allereerste christenen waren meestal Joods. Jezus was zelf een Jood. In de loop van de tijd kwamen er steeds meer christenen bij die het Jodendom niet kenden. Hier zien we een deel van de voedingsbodem voor anti-judaïsme, ook binnen het Nieuwe Testament.

De tweede lezing is uit de Apokalyps, een boek dat geschreven werd aan het eind van de eerste eeuw. Het staat vol met geheimzinnige beelden – die Johannes had gezien in de visioenen die hij op Patmos kreeg, middenin een tijd van grote spanningen.

De schrijver wil de christenen die vervolgd werden door het Romeinse gezag – bemoedigen, door een eindtijd te beschrijven waarin alle kwaad is overwonnen.

In het evangelie volgens Johannes horen we Jezus bidden om eenheid onder zijn volgelingen. Dit gebed vormt de afsluiting van de afscheidswaarden die Jezus volgens Johannes uitsprak tijdens het laatste avondmaal – vlak na de voetwassing en voor hij naar de Hof van Olijven ging.

Ook Johannes heeft, in de tijd waarin hij dit evangelie schreef – te maken met spanningen in zijn gemeente: tussen de christenen uit de Joodse traditie en gelovigen met andere wortels – de zogenaamde ‘heidenen’.

Luisteren we nu eerst maar eens naar die lezingen ...

Overweging

Johannes had belang bij Jezus' gebed om eenheid, want zijn gemeente was verdeeld: men stond elkaar zelfs naar het leven. 'Dat zij allen één mogen zijn' - bidt Jezus. Er staat niet: 'dat zij het allen eens mogen zijn'. Je kunt de spraakverwarring aan voelen komen die de oecumene al zo lang teistert. 'Een zijn' wil niet zeggen: alle neuzen dezelfde kant op, allemaal dezelfde overtuiging, allemaal één lijn trekken; eenheid betekent niet: eenzijdigheid. Eenheid kan wel betekenen: verbonden zijn – en vanuit die verbondenheid luisteren naar elkaar, ruimte geven en nemen, anders-denkenden respecteren, geduld hebben met elkaar, belangen delen, wegen zoeken naar elkaar, keuzes maken: linksom, rechtsom of via de middenweg, solidair blijven, ondanks verschillen: eenheid en verscheidenheid sluiten elkaar niet uit.

Als we allemaal gaan schuilen in ons eigen gelijk – als we allemaal een pantser aantrekken, kunnen we op elkaar gaan timmeren – zonder elkaar te zien en te raken; dan blijken overal de loopbruggen opgetrokken; dan zit ieder op z'n eigen eiland – onraakbaar, onkwetsbaar; daar wordt nooit meer samen thee gedronken. Maar, zonder kwetsbaarheid kun je de eenheid vergeten.

Het blijkt een kunst te zijn om samen op te trekken. Aan relaties moet gewerkt worden. Dat vraagt ieders inzet en moeite. Niemand weet precies hoe het moet, we tasten vaak in het duister – zowel op persoonlijk vlak als op wereldniveau. Ook kerken weten niet precies hoe de eenheid te bewaren.

Wie in onze dagen de scheldpartijen en verwensingen, de meningen en vooroordelen hoort – in de openbare ruimte, op het wereldwijde web of 'achter de voordeur', beseft dat saamhorigheid vaak ver te zoeken is – en dat velen niet kunnen omgaan met verschillen. Eigenlijk is men bang van elkaar, bang van anders-denkenden, bang van wat men niet begrijpt, bang om kwijt te raken wat vertrouwd is, - eigenlijk is men bang van zichzelf. Mensen vergeten dan wat we gemeenschappelijk hebben, namelijk onze kwetsbare conditie. Veel kan ons verdelen, maar we zijn wel uit hetzelfde hout gesneden – en we leven allemaal met hetzelfde verlangen om gezien en aanvaard te mogen zijn. Deze opmerking kan als een 'dooddoener' overkomen, dat besef ik, want ook al zijn we allemaal van vlees en bloed, de omstandigheden waarin we geboren worden en ons leven moeten leiden verschillen nogal. In de gemeente van Johannes woedde een richtingenstrijd. Wij worstelen met grote maatschappelijke verschillen: kloven tussen rijk en arm, tussen hoog- en lager opgeleid; wij hebben te maken met een bedreigde aarde en een wereld vol spanningen.

Wij leven hier in een geseclariseerd deel van die wereld – waarin de saamhorigheid en de geborgenheid die te vinden waren in kerk en religie vrijwel geen rol meer spelen, althans onder christenen: er is veel 'verdamp't'. Geloof is een privézaak, religie verbindt niet meer. 'Mogen ze allen één zijn', bad Jezus.

In de kerkgeschiedenis werden deze woorden al gauw toegespitst op één kerk, één geloof, één doop, één belijdenis ... 'want zo staat er geschreven'. Maar wat geschreven staat kwam niet uit de hemel vallen. In de bijbel vinden we de neerslag van wat mensen meemaakten. Er staat geschreven hoe zij de schoonheid en de grootsheid van het bestaan hebben ervaren, maar ook hoe zij pijn en moeite hebben doorstaan, hoe zij leerden vertrouwen, hoe ze soms de moed verloren.

Mensen maken veel mee – waarvan zij soms zeggen: ‘daar heb ik geen woorden voor, dat is me te erg’; of: ‘daar zijn geen woorden voor’, als ze geen taal vinden voor hun verwondering over heel veel moois en goeds.

Luister naar de dichter Claude van de Berge (Poëziekrant nr.2, maart-april 2019; Gent, blz.4) die zei: ‘Kijk, er zijn veel wonderen, van bloem tot de kosmos, de oneindigheid, het mysterie van de zwarte gaten, maar het grootste wonder is de taal. Alles wat is, alles wat niet is, het stoffelijke en onstoffelijke, het bekende en het onbekende, alles wat we ons verbeelden of verlangen, alles verschijnt in de taal. Het onuitsprekelijke kan taal worden.’

Het onuitsprekelijke kan taal worden. Hoeveel onuitsprekelijke gevoelens van verwondering, verrukking, blijdschap, pijn en verdriet hebt u gestameld – ooit? Wij verwoorden soms wat onzegbaar is – en verbeelden wat onzichtbaar is. Van onze voorouders hebben wij een wereld van betekenis geërfd, in hun woorden en beelden.

Hier luisteren wij vanmorgen naar verhalen uit een ver verleden. Wat Stefanus gezien heeft, voor hij stierf? Dat weten we niet. Wat werd overgeleverd is zijn geloofsbelijdenis in de taal en met de beelden die hem vertrouwd waren. Voor velen van ons zijn ze vervreemdend. Toen een columnist van Trouw (3 mei 2019), Stevo Akkerman, de volgende woorden las van de dichter Les Murray: ‘God is in elke religie opgevangen poëzie’- zei hij: ‘Kijk, zo kan ik er misschien wel wat mee, met dat religieuze, met die vreemde taal’. God als opgevangen poëzie, ‘opgevangen’, niet ‘gevangen’

Ook Jezus heeft ‘God’ niet gevangen. Als hij vandaag vier keer ‘Vader’ zegt – spreekt hij de taal van zijn tijd en cultuur. Die was patriarchaal. In patriarchale culturen wordt het geheim van ons leven altijd uitgedrukt in mannelijke woorden en namen. Daar moesten we nu maar eens soepel mee omgaan. Jezus deed dat ook: de ‘God’ van zijn ouders ‘Abba’ noemen (wat Aramees is voor ‘lief vadersje’) was ongekend in zijn dagen. Godsbeelden, theologentaal ... het klopt nooit! Die taal beschrijft nooit precies wat je meemaakt, en die godsbeelden worden nooit begrijpelijk. Dat kan ook niet: het gaat immers over onze onuitsprekelijke ervaringen – over ‘opgevangen poëzie’, het is tastende taal.

Jezus wordt in de eerste lezing ‘Mensenzoon naast de Vader’ genoemd. Er zijn vele ‘dochters en zonen’: het zijn de mensen die toekomst open houden in barre omstandigheden, mensen die hoop koesteren en doen wat gedaan moet, mensen die liefde leven, recht doen; barmhartige mensen dus; mensen die de dood niet het laatste woord geven. Mijn grootmoeder zei, dat zij zich haar hele leven ‘schipper naast God’ had gevoeld. Schipperen naast God: dat doen we toch allemaal?

Jezus spreekt in zijn afscheidsgebed over de liefde die in hem leeft – en waarin hij allen om zich heen wil laten delen – tot ver na zijn dood. Elke keer als wij hem verder leven, hem meenemen in ons dagelijkse doen – is hij terug en wordt de smeekbede uit de tweede lezing (‘Kom, Heer Jezus!’) beantwoord. Zo gaan al onze dierbare gestorvenen in ons mee, en leven zij verder. Zij zijn ‘water dat dorst lest’ –zo noemt de Apokalyps dat, ‘water dat leven geeft, voor niets’.

Toen Jezus besepte, dat hij het niet zou redden – bad hij dat anderen dat wel zouden doen, redden, in zijn naam. Die anderen, dat zijn ook wij, - niet alleen Jezus’ leerlingen van toen.

Met of zonder kerk, er zijn nog steeds mensen, overal, die doen wat goed is, - die zich inspinnen voor een 'nieuwe hemel en een nieuwe aarde' zoals de Apokalyps een wereld noemt waarin alles en ieder tot z'n recht kan komen. Ik denk, dat degenen die hun kleren hebben gewassen in het bloed van het Lam (zoals wordt verteld in de Apokalyps) zich door Jezus de oren hebben laten wassen.

Ook wij hebben geluisterd – anders zaten we hier niet. Wij, mensen van deze tijd die weinig zeker weten; die hebben gemerkt dat geloof geen veilig bezit is, - hoogstens een vermoeden, zoals Judith Herzberg het verwoordt:

Ik geloof niet zo in god, wel

ken ik soms een veel te groot gevoel

naar aanleiding van kleinigheid. (Bijvangst, De Harmonie, Amsterdam 1999 blz. 20)

Soms verdwijnt die 'God' genoemd wordt uit het zicht, uit de taal, uit het openbare leven, zelfs uit kerkgebouwen.

Dorothee Sölle vertelde ooit dat haar dochtertje Caroline in de vakantie bij een bezoek aan een kerk zei: 'Er is geen god in'. Sölle vervolgt: 'Juist dat mag in jullie leven niet het geval zijn, "God" moet er in zijn, aan zee en in de wolken, in de kaars, in de muziek en natuurlijk in de liefde'. Zij besloot: 'Lieve mensen, vergeet het beste niet'. (Tegenwind, Ten Have, Baarn 1995; blz. 251)

Jezus zei hetzelfde tegen zijn leerlingen toen hij afscheid nam: 'Vergeet het beste niet': mijn liefde in jullie, zoals Gods liefde in mij is en blijft. Dit gaat over het beste wat ons kan overkomen: je geborgen voelen in je leven, warm, goed, zonder dorst, want er is altijd 'water dat leven geeft'. Ik denk dat dit 'water' het vertrouwen is dat er veel goed kan gaan, en dat wat niet goed is kan worden omgekeerd, als wij elkaar vasthouden, ondanks alle verschillen. 'Mogen zij allen één zijn': niet meer elite tegenover het volk, niet meer gelovige tegenover atheïst – maar verbonden met elkaar beseffen dat ook een elite bestaat uit volk, en dat in elke gelovige ongelof en twijfels schuilen.

Ook ons wordt 'het beste' gegund: onsterfelijke ogenblikken, want alles wat met liefde gedaan wordt is eeuwig.

Onsterfelijke liefde – over die liefde sprak Jezus bij zijn afscheid. Niet over verliefd zijn, niet over een goed gevoel, niet over romantische liefde. Hij bad ons vrijheid toe -

De vrijheid van een grote liefde –

die plaats voor wanhoop laat en twijfel en gemis'. (Vasalis; Vergezichten en gezichten; Van Oorschot, Amsterdam, 1988; blz.63)

Het is de liefde zonder voorwaarden, het is belangeloze liefde. 'Ik heb die liefde gekend' – bidt Jezus; hij hoopt dat al degenen die hem zijn toevertrouwd gevoed zullen worden door diezelfde liefde – die hij 'Vader' noemde. Aan die liefde is niets uit te leggen, - het is die liefde waarvoor Jezus stierf – het is die liefde die hem en ons eeuwig doet leven,

AMEN

Joke Mourits-van Assendelft

Eerste lezing: Handelingen 7, 55-60

(Uit een toespraak van Stefanus die zijn geloof in Jezus moet verdedigen)

Toen zijn tegenstanders knarsetandden van woede tegen hem – stond Stefanus daar, vol van de heilige Geest, hij richtte zijn blik op de hemel, zag de heerlijkheid van God, en daar stond Jezus aan Gods rechterhand. Hij zei: ‘Ik zie de hemelen open en ik zie de Mensenzoon staan aan de rechterhand van God.’ Maar zijn tegenstanders hielden hun oren dicht, begonnen luid te schreeuwen, stormden als één man op hem af, sleurden hem de stad uit en stenigden hem. De getuigen legden hun kleren neer bij een jongeman, die Saulus heette. Ze stenigden Stefanus, terwijl hij bad: ‘Heer Jezus, ontvang mijn geest.’ Hij viel op zijn knieën en riep met luide stem: ‘Heer, reken hun deze zonde niet aan.’ Na deze woorden stierf hij.

Tweede lezing: Apokalyps 22, 12-14.16-17.20

Ik, Johannes, hoorde een stem die tot mij sprak: ‘Zie, Ik kom spoedig, en mijn loon breng Ik mee, om ieder te vergelden naar zijn daden. Ik ben de alfa en de omega, de eerste en de laatste, de oorsprong en het einde. Gelukkig zij die hun kleren wassen. Zij zullen recht krijgen op de levensboom en door de poorten de stad mogen binnengaan.

Ik, Jezus, heb mijn engel gezonden om u deze getuigenissen over de gemeenten bekend te maken. Ik ben de Wortel uit het geslacht van David, de stralende morgenster’

De Geest en de bruid zeggen: ‘Kom!’ Laat wie het hoort, zeggen: ‘Kom!’ Wie dorst heeft kome. Wie wil, neme het water dat leven geeft, voor niets.

Hij die dit alles waarborgt, zegt: ‘Ja, Ik kom spoedig.’

Amen. Kom, Heer Jezus!

Evangelielezing: Johannes 17, 20-26

In die tijd sloeg Jezus zijn ogen ten hemel en bad: ‘Vader, niet alleen voor hen bid Ik, maar ook voor degenen die door hun woord in Mij geloven: dat ze allen één mogen zijn. Zoals U, Vader, in Mij bent en Ik in U, zo moeten zij in Ons zijn, zodat de wereld kan geloven dat U Mij hebt gezonden. Ik heb hen laten delen in de heerlijkheid waarin U Mij hebt laten delen, opdat ze één mogen zijn zoals Wij één zijn: Ik in hen zoals U in Mij; dat hun eenheid volkomen mag zijn, zodat de wereld kan erkennen dat U Mij hebt gezonden en dat U hen hebt liefgehad met de liefde die U Mij hebt toegedragen.

Vader, degenen die U Mij hebt toevertrouwd, zou Ik graag bij Mij hebben waar Ik ben, zodat ze de heerlijkheid zien waarin U Mij hebt laten delen, want vóór de grondvesting van de wereld had U Mij al lief.

Rechtvaardige Vader, hoewel de wereld U niet heeft gekend – Ik heb U gekend – zijn zij het die hebben erkend dat U Mij gezonden hebt. Uw Naam heb ik hun bekend gemaakt en dat zal Ik blijven doen, opdat de liefde die U Mij hebt toegedragen, in hen mag zijn – opdat Ik in hen mag zijn.’